ANADOLU'NUN KADİM SESLERİ

MUAZ ERGÜ

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1804
KÜLTÜR SERİSİ: 1007

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-243-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Sözcü KİTAPLIĞI **Proje Danışmanı:** Sinan Terzi

Son Okuma: M. Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TIC. LTD. ŞTI.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Muaz Ergü: 1976 yılında Adana/Tufanbeyli'de doğdu. İlk ve Ortaokulu Tufanbeyli'de liseyi Ankara Merkez İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü mezunu. Ortaokul ve lise yıllarından bu tarafa okuma yazma faaliyetlerine devam etmektedir. Üniversite yıllarında Değişim Dergisi'nde yazıları yayınlandı. Haber10, dünyabizim, sanatalemi gibi haber/kültür, sanat/edebiyat sitelerinde; Milat gazetesi ve Hece Taşları dergisinde deneme, portre, kültür sanat ve kitap kritik yazıları yer aldı. Şimdilerde 2018'in son aylarında kurduğu www. dibace.net isimli kültür, edebiyat, sanat, tarih, sinema, gezi, portre yazılarının ve öykülerin yer aldığı sitesini yayınlamaktadır. Mersin/Tarsus'ta bir devlet okulunda müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Okuyup yazmaya devam ediyor…

İçindekiler

Sunuş 9
Bir Türkü Çığırmak, Bir Türküye Çığrılmak 13
Abdülvahit Küzecioğlu 17
Anadolu'nun Mahzun ve Şerefli Sesi: Mahzuni Şerif 21
Âşık Veysel Geçti Uzun İnce Bir Yoldan 25
Bekçi Bakır, Bir Urfa Hüznü... 29
Bu Toprakların Kovulmuş Asaleti: Neşet Ertaş 33
Celal Güzelses 39
Fahri Kayahan 43
Hafız Osman Öge 47
Tüm Anadolu'yu Sesinde Taşır Hafız Şerif 51
Harput'un Enver Demirbağ'ı 55
Hasan Tunç 59
Hayri Dev 63
Hisarlı Ahmet 67
Kazancı Bedih, Gazelhanların Piri... 71
Mukim Tahir 75
"Kemençenin Ordinaryüsü" Osman Gökçe 79
Paşa Demirbağ 83
Raci Alkır, Türkü Paşa... 87
Sümmani Baba 89
Sıdkî Baba 93
Şerif Akbağ 97
Bir Büyük Gazelhan, Tenekeci Mahmut 101
Urfalı Kel Hamza 105
Zaralı Halil 109

Sunuş

Coğrafi konumu ve siyasi geçmişi gereği Anadolu coğrafyasında yankılanan sesler çeşitlilik gösterir. Asya'dan göç eden Türk boyları kendi müzik geleneklerini Anadolu'ya taşıdıkları gibi karşılaştıkları başka kültürlerin unsurlarını da repertuvarlarına katarlar. Böylece 16.yüzyılda çevre halkları da etkileyen bir Osmanlı Musikisi ortaya çıkar. Osmanlı Devleti'nin çöküş ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında çok sesli Batı müzik tarzı birikime eklenir.

Türk müziği iki büyük gelenekten oluşmaktadır. Osmanlı havası ile temsil edilen ilki, yani Türk Sanat Müziği(TSM) Arap ve Fars müzikleri yanında Bizans müziğinden izler taşımaktadır. Osmanlı döneminde Türkiye'nin özgün müziği o idi. Türk Halk Müziği değişik sebeplerle ve özellikle dini hoşgörüsüzlük yüzünden baskı altında tutulurdu.

İkinci büyük geleneği oluşturan Türk Halk Müziği(THM) Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu topraklarında yaşayan taşralı ya da göçebe Türk topluluklarının kültürel varlıklarına dayanmaktaydı. Her ne kadar bu geleneğin kökenleri Orta Asya'ya uzanmakta ise de bölgedeki diğer kültürleri özümlemişti. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte yeni rejim Türk Halk Müziği'ni Anadolu'nun yerli ve ulusal müziği olarak teşvik etmeye ve canlandırmaya karar verdi. Buna karşın saray müziği olarak görülen TSM bilinçli şekilde ihmal edildi. Klasik Batı Müziği(alafranga) ile toplum tanıştı. 1934 -1936 yılları arasında THM (alaturka) radyolarda çalınmadı. 1950'de demokratik yönetimine geçilirken Türk müziğine getirilen kısıtlamalar büyük ölçüde kalktı. Ancak

yine aynı yıllarda sosyalist ülkelerin hepsinde halk şarkıları ile türkülere dayalı bir müzik anlayışı dayatılıyor ve Batı Müziği horlanıyordu.

"Konuşmalarda türkü sözü o kadar çok geçiyor ki hakkında ne düşüneceğiz tam bilinmiyor." Alman şair Goethe'nin bu tespiti günümüzde hâlâ geçerli. Halk Müziği ve Türkü kavramlarının açık ve kesin bir tanımı bulunmuyor. Muaz Ergü'nün elinizde tuttuğunuz bu kitabı bu kavramsal boşluğu dolduracak özellikler taşımaktadır. Zira halk türküleri ekseriyetle birbirinden farklı siyasi tavırlar ya da duruşlar ile ilintilendiriliyor. Her bir ozanımızın müstesna hayatını okudukça şu gerçeği kendiniz bulacaksınız: Halk Müziği ve Türküler tarih boyunca değişen olgulardır. Bu aynı zamanda ebedî geçerli bir Halk Müziği tanımının almayacağı anlamına gelir ki, kesinlikle soyut kalamazlar. Tarım toplumunda söylenen türkülerin içeriği ve işlevi sanayi toplumunkinden çok farklıdır. Bu farklılık elbette biçimi de kapsar. Ama türküler denilince, ana çizgileriyle yüzyıllar içinde değişmeden günümüze ulaşan bir müzik türü aklımıza gelmektedir. Ayrıca bu yaklaşım yanlış bir tasavvur da sayılmaz. Müzik tarihi ile türkülerin geçmişi gerçekten örtüşür. Yüzyıllar boyu aynı çalındıkları ve söylendikleri doğrudur. Çağımızdan farklı olarak toplumsal ve kültürel bellek hiç değişime uğramadan bir sonraki kuşağa aktarılmıştır. Modern zamanlarda ise bilgi ve tecrübeler birkaç yıl aralıkla sınanıyor ve değiştirilmek zorunda kalınıyor. Müzik bağlamında ele alırsak; belirli tür ve tarzın teşekkül ettiği ve değişmeden onların korunduğu görülecektir.

Milletlerin kimlikleri küçük nüanslarda yatar; o küçük ara seslerdedir. Herkeste notalar var. O notaları şifreleyerek melodi elde etmek, yani müzik dilini oluşturmak toplumdan topluma değişir. Tıpkı alfabeyi her milletin farklı kodlayarak farklı konuşma ve yazı dili oluşturduğu gibi. Acı, neşe, hüzün ve mutluluk bizim müziğimizde farklı kodlanır. Dinlediğiniz bir türkü piyanoyla bile çalınsa bile dünyanın neresinden olursa olsun hemen anlarsınız. Kendi müziğimizi kesin hissedersiniz. Çünkü

her müziğin bir dili vardır ve bu gönül dilidir. Yazdığımız ve konuştuğumuz beyin dili kadar hatta yer yer ondan da tesirlidir. Doğrudan kulaktan gönle iniyor. O yüzden türküler yerel ve dili yerlidir. THM'nin bir başka mühim vasfı, onu yapanların hayatı ile doğrudan irtibatı bulunmasıdır. Yani yalnızca melodi olarak ortaya çıkmaz, belli bir işlevi vardır. Ya ninni ya ağıt ya da oyun havasıdır. Bu işlevi kimi zaman öne çıkar, kimi zaman unutulur. Büyük olaylar karşısında halkın sevinçlerini veya ümitsizliklerini; büyük şahsiyetler hakkındaki saygılarını veya nefretlerini; gençler arasında geçen hazin aşk hikâyelerini uzun hava, ağıt, bozlak, koşma, semah gibi farklı türlerde dile getirmişlerdir.

Anadolu'nun Kadim Sesleri türkülerle, türküleri yazanların, söyleyenlerin doğrudan irtibatını ortaya koyuyor. Âşıklar, ozanlar neyi yaşamışlarsa onu dile getiriyorlar. Yürekten geldiğinden hemencecik yüreklerimize akıveriyor. Sözlü kültürün ürünü türkülerde, ağıtlarda, manilerde, mesellerde… bir toplumun varoluş şifreleri gizlidir. Otantik varlığın dile geldiği dilsel dünyanın dışarıya kendini açmasıdır türküler. Her ne kadar duyulmak istenmese de yasaklansa da değiştirilse de zamanı geldiğinde yeniden gün yüzüne çıkar. Varlığını duyurur.

Alaattin Diker
Almanya/2020

Bir Türkü Çığırmak, Bir Türküye Çığrılmak...

"Pınara gel ki görem/El uzat bir gül verem," diye başlayan bir türkü… Hızlı bir ritmi var. Hareketli… Oyun havası gibi… Genelde hareketli türkülerin ritminden dolayı sözleri üzerinde fazla durulmaz. Aslında bu ve benzeri türküler o hızlı, oynak ritimlerinin aksine çok derin, çok ağır bir hüzne yataklık ederler. Derin yitirişlerin, kadim sızıların coştuğu bir yatak… Dörtnal koşan atların ritmiyle yüreğe dökülen… Dinleyeni ansızın yakalayan… Kulaklarımızdan gönlümüze hızla akan bir keder. Hüznün şaha kalktığı, hüznü şaha kaldıran ritim.

Türkü hızlı bir ritimle akarken, durup ağır bir düşünceye dalarız. Düşüncenin ummanına… "Pınara gel ki görem," diyor. "Elin uzat bir gül verem…" Görmek ne büyük bir armağandır. Ne büyük saadet… Mahremiyet ne muazzam… Bugün her şeyin baştan ayağa görsellik olduğu, her şeyin vitrine dizildiği ve aslında hiç kimsenin kimseyi göremediği bir zamandayız. Her şeyi görebildiğimizi sanıyoruz ama görebildiğimiz kocaman bir boşluk. İçi boşaltılmış bedenler… Yüreği deşilmiş, gönlü paramparça bir varlıktır karşımızda duran.

"Dur dur dursane/Dur bir haber versane…" Neyin haberi verilecek? Neyi haber verecek? Var mı haber vermeye değen? Değecek olan… Öyle hızlı akıyor ki her şey, durmak yok. Durursan düşersin. Düşersin… Özlemin, hasretin narıyla yanıp kavrulmuş haberler yok. Beklemenin sancısıyla doğmuş kelam yok. Sevgilinin kulaklarına fısıldanacak

Abdülvahit Küzecioğlu

Kerkük'te türküler, hoyratlar, ağıtlar, uzun havalar, gazeller, divanlar kor bir ateşe dönüşüp insanın gönül hanesini yangın yerine çevirir. Hüzün coşkuya koşar, coşku hüzne… Her halükârda yangın yeridir gönül hanesi. Yüzlerce yıllık acılardan, kaybedişlerden, yitişlerden damıtılır müzik Kerkük'te. En saf, en samimi, en dolaysız… "Mum kimin yanan" yüreklerin çığlığıdır. İçlidir, içli bir ağıt… Buram buram toprak kokar… Hasreti düşürür insanın yâdına, sonsuz özlemi… En çaresiz anlarda muhabbeti getirir, dost nefesleri… Çaresizliği söyler, yetimliği, yitmişliği… Birliği de söyler bir olmayı da… Kavuşmaların en şen burçlarından da söylenir… Koyu yalnızlıklardan aydınlıklar çıkarır, kalabalıklardan derin yalnızlık…

Kerkük savaşın, asimilasyonun, yokluğun, yoksulluğun, terk edilmişliğin kadere dönüştüğü bir coğrafya. Özellikle Türkmenlerin üzerinde uzun yıllardır bir karabulut dolaşıyor. Buralarda 12. yüzyıldan bu tarafa Türkmen varlığı söz konusu. Hatta Kerkük civarında merkezleri Erbil olan Begtekinliler adıyla Türk beyliği hüküm sürmüş. 1920'lerden itibaren Kerkük'te yaşayan Türkmenlere birçok katliam uygulandı. 1920, 1924, 1926, 1934, 1946, 1959, 1980, 1990, 1991, 1995, 1996, 2003, 2005, 2007, 2009… Bu tarihler Türkmenlere yönelik büyük kıyımın, yıkımın, yok etmenin tarihlerinden bazıları… İşte bu yüzden Kerkük çok dertli. Kerkük türkülerinde en çok da gam söylenir ve keder... Bir yanıyla da bu türküler, ağıtlar, hoyratlar, gazeller Türkmen-

Anadolu'nun Mahzun ve Şerefli Sesi: Mahzuni Şerif

"Önce söz vardı," diye başlar Kelam-ı Kadimler. Söz vardı… Olduran, onduran, yakıp kavuran, yangına su olan, güldüren, ağlatan… Gönle dokunan, gönlü darmadağın eden, dağılmış bütün parçaları toplayan, yalımıyla eriten, şifasıyla yürek sızısını sağaltan, varlık yaralarına merhem diye sürülen…

Varlığın dolaysız, bağlantısız, araçsız, aracısız dile geldiği, dile getirildiği söz. Modern zamanlardaki gibi varlığa yabancılaşmamış, mekanik süreçlere hapsedilmemiş, kirlenmemiş, kirletilmemiş… Teknolojik bir metaya dönüştürülmemiş…

Söz vardı Anadolu'nun uçsuz bucaksız coğrafyalarında. Varlığın acıda ve sevinçte, hüzünde ve tebessümde meskûn olduğu, hakikatin söyleştiği, hakikatin söylendiği… İnsanlığa dair bütün hâllerin (aşkın, sevdanın, bulmanın, yitirmenin, ayrılmanın, kavuşmanın, gurbetin, sılanın, yokluğun, yoksulluğun, yaşamın, ölümün, yitip gitmenin, vuslatın) söylendiği duru sözler. Dupduru göğün altında, mahşerî bir yürekten çıkan… Âşıkların dilinden uçsuz bucaksız yüreğe dökülen…

Sözden örülmüş bir kale gibiydi Anadolu coğrafyası. Burçlarında bayrak sallardı Yunuslar, Pir Sultanlar, Âşık Paşalar, Hoca Mesutlar, Hacı Bektaşlar, Hacı Bayram Veliler, Karacaoğlanlar, Dadaloğlular, Nesîmîler, Erzurumlu Emrahlar, Bayburtlu Zihniler, Köroğluları, Âşık Veyseller,

Âşık Veysel Geçti Uzun İnce Bir Yoldan

21 Mart 1973'te göçüp gitmiş Veysel dünya denen gurbetten. Kırk yıl önce kanat vurmuş telli turnası ölümün ülkesine, sonsuzluğun ülkesine… Adına hayat denen muammayı, baştan ayağa bilinmezlik olan ömür serencamını "Uzun ince bir yoldayım, gidiyorum gündüz gece," diyerek üç beş kelimeyle çözüvermişti. Felsefenin, bilimin, sanatın binlerce ciltte anlatamadığı hakikati söyleyivermişti hepimize hem de görmeyen gözleriyle. Veysel'in gözleri, dışındaki maddi dünyaya kapalıydı. Maddi dünyaya kapalıydı kapalı olmasına ama gönül gözü sonuna kadar açıktı. Kimsenin bakmayı bilemediği, bakmaya cesaret edemediği dünyamızın ummanına dalmıştı. O ummandan topladıklarını, payına düşenleri tertemiz, arı duru bir dille sundu bizlere.

Veysel'in hayatı Anadolu gibidir. Acısı da gerçek, ayrılığı da… Çocuk yaşta bir gözünü kaybeder. Talihsiz bir kazada diğerini… İçine doğduğu dil zaten ozanlık, âşıklık dilidir. Yanmışlığın, kederin dili. Hüzünlerimizi, sevinçlerimizi, her türlü insani hislerimizi şiirle, sözle ifade eden bir dil. Yokluğun, yoksulluğun, mütevazılığın, engin gönüllülüğün, kaybetmenin yüceliğinde olgunlaşmış, kemale ermiş bir dünyanın dili.

"Benim sadık yârim kara toprak," diye çığırmıştı en hüzünlü sesiyle. Kara toprak hepimizin gerçek yâri değil mi? Dünyada tükenmez murat var diye yalan söylemişlerdi binlerce yıldır. "Ne alanı gördüm ne murat gördüm/

Bekçi Bakır, Bir Urfa Hüznü...

Bekçi Bakır ya da Bakır Yurtseven… "Buradan Bir Atlı Geçti" adlı türküyü onun kadar güzel, içli, etkileyici, yakıcı söyleyen bir başkası yoktur sanırım. Tiz bir sesle yüreklerimizi dağlar, yüreklerimiz dağlanır sesiyle. O, türküyü çığırmaya başladığında damarlarımızdan doru atlar boşanır. Dörtnal koşar bütün atlar hüzne doğru. Doru atların toynak sesleri çınlar en tenhalarda. En tenhalarımızda fitil tutmaz yaralar kanar. Bir hasretin, gurbetin hanına bağlanır bütün atlar. Hasretin, gurbetin…

Bekçi Bakır, Urfalı... Urfa'nın en etkileyici gazel, mevlit, hoyrat, uzun hava okuyucularından. İslam ruhu iliklerine kadar işlemiş bir yurdun mütevazı insanlarından. Urfa Emniyeti'nde bekçilik yaptığından dolayı Bekçi Bakır denmiş kendisine. Bir zamanlar bu topraklarda insanların hüznü de sevinci de kederi de mutluluğu da sahiciydi. Gelip geçici değildi hevesler. İsim yapmak için, meşhur olmak için söylenmezdi türküler, şarkılar. Acıyı, gerçeği imlerdi söylenenler. Bir meslek olarak yapılmazdı sanatçılık. Bekçi Bakır da bekçilik yapmasına rağmen sevdiğinden dolayı söylerdi uzun havaları, türküleri, hoyratları, ilahileri. Bu işlerden para kazanmak, şov yapmak ayıp sayılırdı o zamanlar.

İlim halkaları, edep toplantıları, sıra geceleri, müzik meclisleri vardı bir zamanlar. İlk eğitimler buralarda alınırdı. Bir ustanın dizinin dibine çökülürdü. Bekçi Bakır, ilk müzik eğitimini Urfa'da Pazar Camii'nin müezzini Ah-